

ПРОТИСТОЯННЯ ФІЛОСОФІЙ ЛЮБОВІ Й СТРАХУ: ПЕРЕОЦІНКА ІДЕНТИЧНОСТІ ЛЮДИНИ ВОЄННОГО ЧАСУ

*Янішевський Олександр Леонідович, аспірант,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Людина в умовах військового часу переживає особливу онтологічно-екзистенційну кризу через стик звичної реальності прогнозованого порядку (космічний соціовимір) супроти реальності відсутності контролю та суспільної дезінтеграції (хаосний соціовимір). Людиною втрачається досі наявна — майже фонові — соціальна безпека як благо мирного часу, що в свою чергу дестабілізує її відносно стійкий (дотепер) психічний гомеостаз через посилення особливого метафізично-психічного антропологічного феномену — страху.

Понятійно, страх по-різному розглядається у біологічному, психологічному та філософському дискурсах: як “біологічна функція” для виживання; як психічна емоція-реагування на загрозу соціальному чи біологічному буттю; в якості особливого “екзистенціалу буття” людини, інтегральної частини її самоідентифікації й трансцендентності [3], [1]. Синтетичним висновком є розуміння забезпечення власного самозбереження як функції страху — тобто збереження усіх аксіологічно-фізичних ідентичностей та характеристик, що робить кожну людину особистістю, якою вона себе відчуває.

Самоідентифікація людини як соціальної істоти було б неможливим без її взаємодії з іншими, а отже і без існування *власних душевних (психічних) якостей* такої взаємодії, деякі із яких є інтегральною частиною її афективно-екзистенційних переживань та поведінок від народження (ранні якості людини), а інші — від пізнання та прийняття у більш зрілому віці через відповідний соціокультурний та правовий простір. Як і логічне осмислення важливості гармонійної взаємодії з Іншим, так і афективне сприйняття, в тій чи іншій мірі є проявами *любові* до Іншого.

Понятійне розкриття любові, як і страху, існує в біологічному (самовідтворення), психологічному (“високий ступінь емоційно-позитивного ставлення” до Іншого як “центр

своїх стійких життєвих потреб та інтересів”) та філософському (активна альтруїстична діяльність людини, спрямована на себе та Іншого задля спільного духовного зростання) вимірах [2], [5]. Соціальна безпека та співрозвиток є прямими наслідками і результатами імплементації цінностей любові у соціокультурний простір людини. *Турбота, відповідальність, знання та повага* є визначними компонентами любові, що існують і підтримуються людиною не лише задля збереження людства як онтологічної одиниці і самих себе як індивідумів, але й для гармонійного проживання один з одним, де кожен може бути унікальним та має право на саморозвиток *задля власного блага та блага всього людства* [5]. Людина, що існує сама для себе й без *дружньої* взаємодії з іншими є не лише більш психічно та фізично стражденною, але й спроможна на менше загалом, як у забезпеченні виживання, так і комфортного проживання.

Війна як мортальний деструктивний феномен людського співіснування насильницьки змушує переглянути та виявити більш істинну ідентичність особистості у її аксіологічному та суспільному вимірах: лиш у своєму сприйнятті та ставленні до смерті “людина здатна правильно організувати власне життя” [4]. Перебуваючи у безпековій кризі, людська психіка жорстко піддається екзистенційно-ціннісному психологічному бомбардуванню питаннями “що я маю зберегти?” та “що я маю зробити?” Біологічно-інстинктивна природа особистості (страх для забезпечення самозбереження) вступає в боротьбу з аксіологічно-гуманістичними принципами та переживаннями (любов’ю), в результаті чого людина позбавляється менш пріоритетних цінностей та ідентичностей на користь проявленням основним цінностям, самої есенції власної сутності.

Таким чином, бачимо різні поведінкову реакцію та реагування людей на безпеково-мортальну загрозу на прикладі російсько-української війни. У своїй більшості, українці, котрі добровільно мобілізувалися до Збройних Сил України на захист держави, обрали любов до людей, до гуманістичних цінностей любові задля власного блага, блага близьких та усіх громадян. В таких випадках етично-екзистенційного протистоянні любові й страху людина обирає любов як власну чесноту, жертвуючи своїм життям або вищими шансами власного порятунку. Для таких особистостей їх самозбереження еквівалентне не стільки збереженням власного життя, скільки збереженням любові та миру через поборення поширення деструктиву та насильництва.

У інших випадках, людина обирає захист держави лише у випадку безпосереднього її призову або соціального тиску, пріоритезуючи власне буття та буття близького оточення як вищі цінності для себе. Тим не менше, погоджуючись за державним обов'язком, людина ставить правову справедливість, гуманність та рівність перед законом вище свого власного життя, що, в свою чергу, як мінімум свідчить про цінності такого українця у його/її прагнення до соціальної гармонійності. Повага до закону, а отже, до людей, є рушієм визначеності та прийняття військового обов'язку для такої людини.

Звісно, серед військових є і такі, котрі стали на захист через потребу укорінення (соціальної приналежності), покращення соціально-матеріального статусу, недооцінки загрози, страху перед осудом чи покаранням, тощо. В залежності від кожного випадку, що є дуже різноманітними та унікальними, світоглядні позиції любові супроти страху вступають у різній мірі, і результують у різних психофізичних діях: в продовженні військової служби з розумінням необхідності й прийняттям реальності, неприйняття ситуації й виникнення психічних неврозів, самовільне залишення частини тощо. Досить частими є випадки, коли людина уникає військової служби через особливе гостре сприйняття загрози небезпеки перебування у безпосередніх чи дотичних до військових дій середовищі. Втеча від військових дій для збільшення шансів власного виживання є для такої особистості цінністю вищого порядку, де власне життя, особистісне благо ставиться вище за соціальне. Інші верстви суспільства, вільні від військової служби, часто перебувають у постійній психологічній кризі — тривозі (як формі страху) за себе, близьких, — як за виживання так і *проживання* з відповідним реагуванням: переселенням до іншої країни в цілях пошуку тимчасового або постійного проживання-притулку; залишенням в країні побоючись переїжджати в іншу, або,

навпаки, занадто люблячи соціокультурне середовище та саме життя на батьківщині. У соціальному дискурсі громадян України відповідні дії, з урахуванням контекстів, розуміються як морально-чесотні (наближені до патріотизму), так і морально-порочні (наближені до відчуження).

Людина військового часу перебуває у загостреному психологічному стані трансформації або підтвердження власної глибинної ідентичності: цінності, принципи та афективні переживання любові до себе та до людства вступають у боротьбу з страхом різного ступеню та порядку. Страх слугує не лише як функція та інстинкт біологічно-психічного самозбереження, але й виступає особливим модусом буття людини для пізнання себе і власної природи. Вольові рішення людини по відношенню до проявленого страху вимірює ступінь її любові до себе та до людства. В межах граничних аксіологічних полюсів любові й загостреному у військовому стані страху, особистість проявляє як особливі *чесноти любові* (сміливість, доброта, альтруїзм, співчуття, трансцендентну самопожертву, тощо), або *вади страху* (егоїзм, негідність, ненависть, тощо). Власний вибір, проявлений через слово та дію в умовах небезпеки, а також стабільність переконань та поведінкових патернів формує більш істинне ядро людської самоідентичності у аксіологічно-духовному протистоянні філософій любові і страху. На особистість, що проживає в умовах війни, здійснюється особливий тиск, де в більш короткі строки вона змушена очищати та переосмислювати есенційну самоідентичність через обрання шляху духовної любові й антропологічної трансценденції (за соціальним та/або особистісним сприйняттям) або любові-страху за життя через біологічного виживання.

Список використаних джерел:

1. Александров, Ю. В. Поняття страху у психології. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 квіт. 2021 р.) Харків: ХНУВС, 2021. С. 134-136. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10382>
2. Вагабова А. О. Психологічні особливості переживання любові особистістю. Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XXI підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ, м. Маріуполь, 1 лют. 2019 р. / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 182-183. URL: <http://repository.mdu.in.ua/jspui/handle/123456789/1699>
3. Горохова Л. В. Страх як екзистенціал буття сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. № 53. С. 33–36. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4568>
4. Т. С. Кириленко, К. В. Мирончак. Особливості переживання страху смерті в різних життєвих ситуаціях: когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Вип. 14, 2012. С. 135-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_14_20
5. Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В.Кучменко. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2017. 192 с